

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-МІЖНАРОДНИКІВ ДО РОБОТИ З ІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

FORMATION OF PROFESSIONAL WILLINGNESS OF FUTURE INTERNATIONAL SPECIALISTS TO WORK WITH INFORMATION IN CONDITIONS OF HYBRID WAR

У статті розглянуто структури і види професійної діяльності фахівців із міжнародних відносин. Наведені вимоги, що пред'являються до випускників, які здобувають освіту за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», відповідно до державних освітніх стандартів України з урахуванням динамічних процесів трансформації системи міжнародних відносин, активізації інформаційного обміну та розширення міжнародних контактів. Проаналізовані педагогічні умови формування у студентів роботи з інформацією в контексті сучасної політичної та соціально-економічної ситуації на світовій арені. Досліджено інструментарій і методи ведення інформаційної війни, базові принципи суб'єктів у різних інформаційних конфліктах, а також засоби і форми роботи з реципієнтами, якими на професійному рівні повинні оволодіти фахівці-міжнародники. Доведено, що готовність здобувачів вищої освіти до роботи з інформацією є певним особистісним утворенням, яке складається зі знань, умінь і навичок для виконання професійних завдань (організаційно-адміністративних, проєктних, дослідницько-аналітичних, навчально-організаційних), а також їхніх особистісних якостей. Окрім того, значну увагу приділено особливостям і рівням готовності майбутніх фахівців із міжнародних відносин до професійної діяльності в аспекті опанування ними механізмів протидії дезінформації, прийомів маніпулювання масами, залякування або шантажу опонентів під час ведення гібридної війни. Запропоновані теми і орієнтовні запитання для проведення семінарських занять на матеріалі сучасних засобів масової інформації іноземними мовами з метою ознайомлення студентів із методами і техніками інформаційного протистояння та інформаційно-психологічного впливу на людей; виявлення комунікативних каналів, якими можлива реалізація загроз; вивчення системи інформаційної безпеки зарубіжних країн; виокремлення дипломатичних нарративів і етнічних стереотипів тощо. Зафіксовано, що формування готовності до роботи з інформацією в умовах гібридної війни всебічно сприяє удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців із міжнародних відносин.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх фахівців із міжнародних відносин, протидія інформаційній небезпеці, робота з інформацією, гібридна війна.

The structure and types of professional activity of specialists in international relations are considered in the article. In the article are considered the structure and types of professional activity of specialists in international relations. The requirements for graduates, which receive education in the specialty «International Relations, Public Communications and Regional Studies» are given in accordance with the state educational standards of Ukraine, taking into account the dynamic processes of transformation of the system of international relations, intensification of information exchange and expansion of international contacts. The pedagogical conditions for the formation of students' work with information in the context of the current political and socio-economic situation on the world stage are analyzed. The tools and methods of information war, the basic principles of influencing the consciousness and "points of vulnerability" of subjects were researched in various information conflicts, as well as means and forms of work with recipients, which must be mastered at the professional level by international specialists. It is proved that the willingness of applicants for higher education to work with information is a certain personal formation, which consists of knowledge, skills and abilities to perform professional tasks (organizational-administrative, project, research-analytical, educational-organizational), as well as their personal qualities. In addition, considerable attention is paid to the peculiarities and levels of willingness of future specialists in international relations to work in aspects of mastering the mechanisms of countering disinformation, methods of manipulating the masses, intimidation or blackmail of opponents during waging a hybrid war. Themes and indicative questions for conducting seminars on the material of modern mass media in foreign languages are suggested in order to acquaint students with the methods and techniques of information confrontation and information and psychological impact on people; identification of communication channels through which threats can be realized; study of the information security system of foreign countries; isolation of diplomatic narratives and ethnic stereotypes, etc. It is noted that the formation of willingness to work with information in conditions of hybrid war comprehensively contributes to the improvement of professional training of future specialists in international relations.

Key words: professional training of future specialists in international relations, counteraction to information danger, work with information, hybrid war.

УДК 378.4+371.15+327+355.01:070
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/46.34>

Сніговська О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Малахиті А.В.,

ст. викладач кафедри
міжнародних відносин
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Потужний розвиток сучасного суспільства характеризується широким упровадженням майже у всіх сферах людської діяльності новітніх інформаційних технологій, що, у свою чергу, сприяє

прискоренню темпів інформаційного обміну і, як наслідок, підвищенню продуктивності на тлі зниження рівня інформаційної безпеки. Окрім того, «широке використання інформаційних технологій у сучасних конфліктах прискорює трансформацію

війни та надає їй нову якість завдяки появі військових операцій принципово нового типу, метою яких є інформаційне руйнування соціально значущих сфер діяльності держави та інформаційно-психологічний тиск на супротивника, щоб зламати його волю, без застосування зброї» [7, с. 65]. Тому робота з інформаційними загрозами наразі виявляється пріоритетною у площині функціонування держави, зокрема у галузі міжнародних відносин.

Сучасні інформаційні війни стали ефективним засобом маніпулювання громадською думкою, створення атмосфери політичної напруженості та хаосу, що веде до бездуховності та аморальності населення, заподіяння шкоди життєво важливим інтересам держави-противника в політичній, оборонній, економічній та інших сферах, підриву її міжнародного авторитету, а також припинення співпраці між країнами. Таким чином, *інформаційна війна (далі ІВ – авт.)* як зброя інформаційно-психологічної агресії розглядається нами як крайня форма вирішення міжнародних протиріч в інформаційному просторі. Значущість інформаційних воєн з кожним роком зростає багаторазово. Вони стають головним засобом досягнення військово-політичних та економічних цілей держав-агресорів у гібридній війні і є лише складовою частиною активної фази геополітичних протистоянь, оскільки завжди спостерігаються напередодні класичних форм політичних деструктивних дій, на кшталт державного перевороту, громадянської війни чи військового вторгнення.

«У політичних конфліктах все частіше використовуються сили й засоби інформаційного протиборства. Таке протиборство стає одним із найважливіших напрямків протидії сторін одна одній при виникненні міжнародних конфліктів і неодноразово переростає в ІВ. За своєю суттю, ІВ – це форма цілеспрямованого силового інформаційного впливу на хід соціально-політичного розвитку країни, відповідно до інтересів і цілей суб'єктів геополітичної конкуренції» [5, с. 27–28]. Як зазначає О. Черниш [11, с. 12], «розвиток соціальних, національних і геополітичних процесів призводить до різкого зростання чисельності й глибини конфліктів у міжнародних та внутрішньодержавних відносинах. Негативні інформаційні впливи на суспільні процеси з боку ЗМІ стають причиною свідомого загострення конфліктних ситуацій. У характері цих конфліктних ситуацій спостерігається перехід від суто воєнного протистояння до застосування широкого спектра інформаційних впливів на державу, суспільство, особистість супротивника. Це призводить до дискредитації міжнародного і внутрішнього іміджу окремої держави чи особистості».

Геополітичні аспекти ІВ у сучасних наукових концепціях є найменш вивченими напрямками досліджень. Проте, саме вони дозволяють

перейти до рівня особистісного виміру інформаційних атак, технологій ідеологічного, психологічного і культурного програмування поведінкових реакцій майбутнього фахівця та, відповідно, до формулювання питання щодо розробки адекватних засобів протидії ІВ. Відтак, ефективність підготовки міжнародників є великою мірою питанням безпеки, ефективності політично-економічного та соціокультурного розвитку держави. Адже перешкодою під час здійснення професійної діяльності у них стає недостатня сформованість культури роботи з інформацією в умовах гібридної війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз геополітичного та геостратегічного середовища показує, що наразі в науковому колі відбувається переосмислення як філософії, так і мистецтва ведення воєн, а також процесів, викликаних застосуванням нових інформаційних технологій, що дозволяють використовувати різні стратегії у ході конфліктів. Першими, хто визначив нові методи ІВ у поєднанні з класичним тлумаченням воєнного конфлікту і безпеки, були Дж. Стейн і Р. Шафранський. Науковці А. Бадер, Ф. Брицко, В. Богайчук, Л. Будагьянц, В. Горбулін, С. Дацюк, С. Корнієнко, Є. Магда, В. Осьодло, В. Панченко, Г. Почепцов, Ю. Радковець, С. Савченко, В. Толубко, В. Черниш, О. Цуканова та багато інших досліджували ознаки, причини, складові компоненти, форми і методи ведення гібридних воєн. Важливі проблеми впливу ІВ на масову суспільну й індивідуальну свідомість були присвячені праці В. Бебика, В. Богуша, К. і Я. Варивою, І. Воробйової, Б. Грушиної, Д. Думанського, С. Кара-Мурзи, В. Лисенка, М. Лібікі, А. Манойла, Д. Ольшанського, Г. Почепцова, П. Шевчука, О. Юдіна та інших.

В аспекті нашого дослідження привертають увагу автори, які розглядають технології інформаційно-психологічної протидії як засіб формування медіаграмотності особистості в добу інформаційних воєн, а саме: О. Баришполец, О. Голубєва, О. Караман, Н. Климчук, І. Кузьма, М. Маклюєн, О. Марків, М. Матвійчук, Г. Мироненко, Т. Мяснікова, Л. Найдьонова, О. Новікова, Т. Ольхова, Г. Онкович, В. Різун, С. Савченко, Г. Сергійчук, І. Сніховська, С. Стерденко, О. Стрільчук, О. Федоров, Т. Фурсикова, І. Челишева, Н. Череповська, О. Черниш та ін. Вони зазначають, що під час формування медіаграмотності молоді / студентства важливого значення набуває медіа-освіта, яка полягає у підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності в сучасних інформаційних умовах.

Зафіксовано велику кількість наукових розвідок і публікацій, присвячених проблемі формування професійної готовності здобувачів вищої освіти до різних видів діяльності (зокрема у працях Б. Ананьєва, Г. Гагаєвої, О. Гавриленка, Є. Ільїна, Л. Колодійчука, Н. Колотової, С. Ніколаєнко,

С. Рубінштейна, П. Рябцева, Ю. Самаріна, М. Томчука, Д. Узнадзе, О. Ухтомського, О. Юдіної та ін.). Питанням становлення професії дипломата приділено увагу в працях колишніх дипломатів: А. Добриніна, В. Зоріна, Г. Кісінджера та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової психолого-педагогічної, дотичної до теми дослідження, літератури дозволяє стверджувати, що попри наявний науковий доробок, в якому висвітлено різні аспекти формування і розвитку особистості міжнародників, дипломатів, міжнародних аналітиків і перекладачів (В. Виноградов, Є. Воєвода, І. Зоткіна, А. Іонова, Ж. Камбон, Ю. Караулов, Г. Нікольсон, О. Рембач, Е. Сатоу та ін.), проблема формування професійної готовності майбутніх фахівців із міжнародних відносин до роботи з інформацією в умовах гібридної війни не була предметом фундаментального дослідження, що і зумовлює його актуальність.

Метою статті є розкрити особливості формування професійної готовності міжнародників до роботи з інформацією в умовах гібридної війни і надати рекомендації щодо практичних кроків до опанування майбутніми фахівцями техніки протидії негативному впливу інформаційної пропаганди на міжнародній арені.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішність професійної діяльності фахівця з міжнародних відносин детермінується, насамперед, системою професійної підготовки у ЗВО та тією моделлю випускника, на яку очікує суспільство і роботодавці в межах конкретних професійних вимог. Зокрема, майбутній фахівець, який здобуває освіту за ОПП «Міжнародні відносини», спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» може займати такі *первинні посади* [10, с. 36–37], як-от: аташе, дипломатичний агент, дипломатичний кур'єр, експерт із зовнішньополітичних / зовнішньоєкономічних питань, політичний оглядач, фахівець із зв'язків з громадськістю та пресою, рекламіст, спеціаліст державної служби, науковий співробітник у галузях «політологія» і «міжнародні відносини», експерт із суспільно-політичних питань у політичних партіях та інших громадських організаціях, коментатор, політолог, міжнародний аналітик, перекладач.

Як зазначає В. Бебик [1, с. 11], «в умовах інформаційної та гібридної війни противник активно використовує соціальні структури, які мають достатньо вагомий вплив на глобальну суспільну свідомість та національну суспільну свідомість країни: засоби масової комунікації – це ефірне, кабельне, супутникове телебачення і радіо, мобільний відео, аудіо та інтернет-зв'язок, соціальні мультимедіа мережі, сайти, паперові та електронні газети, журнали і книги; релігійні, культурологічні, профспілкові,

екологічні, правозахисні, журналістські та інші соціальні організації; дипломатичні структури (МЗС, посольства та представництва при міжнародних організаціях); зовнішню розвідку (через своїх таємних та легалізованих агентів у мас-медіа, міжнародних та суспільних організаціях)».

Відтак, об'єктом інформаційного нападу супротивника стають *структури професійної діяльності* фахівців із міжнародних відносин (за О. Сніговською [10, с. 37]): державні відомства, органи державної влади й управління – як персоналу міжнародних відділів, департаментів і зарубіжних представництв (перекладачі і супроводжуючі особи, експерти, референти, секретарі); міжнародні організації – в якості експертів, референтів, перекладачів; українські та зарубіжні підприємницькі структури, некомерційні та громадські організації, що підтримують міжнародні відносини або займаються міжнародною проблематикою (експерти, референти зі збору інформації, перекладачі, секретарі, координатори, виконавчі секретарі проєктів); редакції ЗМІ – в якості репортерів із міжнародної проблематики, допоміжного персоналу і перекладачів; ЗВО з міжнародною проблематикою, академічні та науково-дослідні організації міжнародного профілю – в якості навчально-методичного та допоміжного персоналу (експерти, секретарі, перекладачі).

У зв'язку з цим, видається доцільним звернутися до структури моделі фахівця, запропонованої Л. Колодйчуком [6, с. 11; 10, с. 36], складовими якої є: 1) загальні вимоги, зумовлені особливостями часу; 2) склад конкретних професійних рівнів знань, умінь і навичок; 3) сфери та напрями трудової діяльності; 4) провідні напрями творчої діяльності фахівця; 5) емоційно-вольовий профіль особистості.

Так, відповідно до видів професійної діяльності, фахівець із міжнародних відносин має вирішувати такі *професійні завдання* [10, с. 38]:

1) *організаційно-адміністративні* – здійснення виконавської, організаційної й адміністративної роботи в державних установах та органах державної влади й управління; обов'язки виконавців в установах системи МЗС України; ведення ділового листування з питань організації міжнародних заходів; проведення обговорень та участь у міжнародних перемовинах іноземною мовою у межах своїх компетенцій; виконання усної і письмової перекладацької роботи; участь у координації зустрічей, конференцій, семінарів тощо;

2) *проєктні* – участь у роботі групових проєктів міжнародного профілю в якості виконавця; сприяння встановленню міжнародних контактів, налагодженню та розвитку міжнародних відносин; контроль за роботою персоналу, що супроводжує делегації; виконання обов'язків референта і перекладача матеріалів українською мовою і навпаки;

добір необхідної професійно-орієнтованої інформації за допомогою електронних засобів;

3) *дослідницько-аналітичні* – здійснення референтської, допоміжної наукової, науково-організаційної роботи в дослідних та аналітичних установах і організаціях із використанням матеріалів іноземною мовою; ведення аналітичної роботи; застосування отриманих навичок володіння основами міжнародно-політичного аналізу; встановлення і підтримання професійних контактів;

4) *навчально-організаційні* – навчально-допоміжна робота у ЗВО міжнародного фаху; здійснення функцій працівників-виконавців зі знаннями іноземної мови у професійній роботі відділів, секторів і груп розвитку міжнародних освітніх і культурних зв'язків у державних установах, корпораціях і неурядових організаціях.

В аспекті нашого дослідження важливим питанням стає розгляд термінологічного розмежування понять «інформаційна культура» і «культура роботи з інформацією». Додержуючись позиції О. Марків [8, с. 294], зауважимо, що під культурою вважається певна «система норм і цінностей, яка впливає на формування ідеалів, цілей і засобів їхньої реалізації», втілюючись у поведінці людей. Гарантом культури, як зазначає дослідниця, стає «сама людина, здатна до культурного влаштування життя». Натомість, інформаційна культура особистості характеризується «вмінням адекватно формулювати свою потребу в інформації; ефективно здійснювати пошук потрібної інформації в усій сукупності інформаційних ресурсів; переробляти інформацію і створювати якісно нову; адекватно відбирати та оцінювати інформацію; розвивати свої комунікативні здібності й комп'ютерну грамотність». Посилаючись на інформаційну, журналістську / редакторську діяльність майбутніх фахівців, авторка визначає культуру роботи з інформацією як «керівну частину, а процес опрацювання інформації – керовану частину системи», де «культурне ставлення до інформації виражається у «формулі якості професії»: «Точність + Неупередженість + Відповідальність = Надійність».

З огляду на вищезазначене і тему нашого дослідження, майбутні міжнародники мають опанувати механізми ведення ІВ, оскільки складність розпізнання її початку полягає в тому, що так звана «лінія фронту» розташовується не тільки у віртуальному Інтернет-просторі, але й у ментальній площині людства, в якій і відбувається заміщення традиційних ціннісних настанов наці-жертви на міфи і чужорідні наративи країни-агресора. Окрім того, суспільна свідомість є нездатною своєчасно зафіксувати факт *інформаційно-психологічного впливу* (далі ІПВ – авт.) ментальних вірусів. А у випадку, коли міжнародна еліта супротивника, яка також стає об'єктом ІВ, у фахівців із міжнародних відносин немає практичного досвіду

з виявлення інформаційної агресії, а, отже, вони не в змозі надати своєчасну адекватну інформаційну відсіч ворогові, то зрештою і вся держава стає нездатною до опору та приречена на поразку.

Відтак, ЗВО повинні всебічно мотивувати майбутніх фахівців до формування культури роботи з інформацією. Зміст підготовки здобувачів вищої освіти має бути структурованим «до розуміння сутності та механізмів формування їхнього фаху, що в умовах інформаційного протистояння або взагалі в умовах глобального інформаційного простору прирівнюється до такого, що формує світогляд населення і впливає на діяльність влади та громадськості, тобто може бути складовою маніпулятивних проєктів і навпаки, засобом протидії маніпуляціям», як зазначає О. Марків [8, с. 295]. Під час навчальної діяльності викладачам (а по суті фасилітаторам – авт.) слід використовувати активні методи навчання, що забезпечуватимуть у студентів формування та розвиток навичок роботи на міжнародному рівні, а отже і розуміння, в якому форматі варто опрацьовувати певний матеріал або «створювати оригінальний і якісний український інформаційний продукт для поширення як усередині країни, так і за її кордоном».

Таким чином, *педагогічні умови*, що забезпечують професійну готовність майбутніх фахівців із міжнародних відносин до роботи з інформацією в умовах гібридної війни визначимо такі: 1) систематизація та узагальнення знань студентів щодо специфіки роботи з інформацією, зокрема інструментарієм ведення ІВ; 2) забезпечення фасилітаційного супроводу їхньої фахової і мовної підготовки; 3) активні методи навчання та інноваційні форми роботи, зокрема впровадження в навчально-виховний процес ЗВО спеціальних курсів, націлених на формування професійної готовності конкурентоспроможних фахівців-міжнародників, що уміщуватимуть, окрім класичних, інформаційну, психологічну, культурологічну, екологічну, екологічну та інші складові.

Підготовку сучасних фахівців міжнародного профілю неможливо здійснювати без певного ряду нових напрямів, таких як конфліктологія, психологія лідерства, етика професійного спілкування тощо. До того ж, «професійна підготовка фахівців-міжнародників, особливо майбутніх дипломатів, до тривалого перебування в чужій країні, де вони проходять процес адаптації та відчувають вплив іншої культури, також робить актуальною проблему акультурації ... під час виконання ними певних професійних обов'язків» [4, с. 91].

Так, для ефективної професійної діяльності фахівець із міжнародних відносин має вирізнятися уміннями і навичками, вибудовувати міжособистісні стосунки в мультикультурному професійному середовищі з урахуванням особливостей етнічної ідентифікації учасників взаємодії; презентувати

результати власної діяльності на міжнародному рівні; вести професійний діалог із представниками інших релігійних конфесій і конструктивно вирішувати конфлікти, будучи *освіченим щодо методів ведення ІВ*, серед яких є: 1) «подання вибіркової інформації»; 2) «апеляція до очевидності», коли висловлюється певна позиція / заява (і не завжди правдива); 3) «хибна альтернатива» з декількох наданих варіантів; 4) «навішування ярликів», тобто необ'єктивна, неаргументована характеристика особи або групи осіб, певного явища, виражена в емоційно забарвленій формі; 5) «посилання на авторитети» та приписування висловлювань, які зовсім їм не належать; 6) «гра в простонародність» на тлі використання «простої» мови для опису складних політичних подій з метою створення ілюзії, що автор є «своєю» людиною, якій можна довіряти; 7) «блискуча невизначеність», що характеризується експресивними виразами і натяками на конкретні аргументи. Удавшись до розмитих заяв, автор створює у свідомості реципієнта ілюзію, що той самостійно дійшов висновків, але насправді йому їх нав'язав автор.

У протистоянні інформаційній агресії майбутні фахівці з міжнародних відносин, перш за все, мають бути обізнаними щодо прийомів маніпулювання і залякування, дезінформації та шантажу під час ведення гібридної війни, а також розрізняти *рівні маніпулювання* від незначних змін поглядів на ту чи іншу подію до кардинальних метаморфоз життєвих настанов шляхом повідомлення об'єкту нових, сенсаційних, драматичних відомостей / даних.

До комплексної професійної готовності міжнародників в аспекті роботи з інформацією віднесемо також і вміння *виділяти потенційні об'єкти маніпуляції* свідомістю: групи впливу (політики, громадські діячі, релігійні лідери); опорні соціальні групи (студенти); уразливі групи населення (молодь, жінки, люди похилого віку); соціально ізольовані люди; особи, помішані на містиці. Також, фахівець повинен *аналізувати, за яких умов відбувається маніпуляція масовою свідомістю* (десоціалізація, зокрема втрата важливих ціннісних критеріїв приналежності до певної соціальної групи; недостатній досвід соціалізації; нересурсні стани об'єктів, наприклад бідність, депресія, розлучення, смерть, втрата житла тощо; низька самооцінка, «комплекс меншовартості» суб'єктів; переживання соціальної несправедливості, прагнення полишити периферію соціального поля; ослаблені фактори критичного сприйняття реальності) і *вміти протидіяти маніпуляції власної свідомості з боку опонента*.

Настільною книгою кожного міжнародника має стати монографія С. Кара-Мурзи «Маніпуляція свідомістю» [3], в якій автор наводить безліч різноманітних *технологій безконтактного маніпулювання масами*, серед яких визначимо такі: вилучення окремих фактів із контексту, хибне

тлумачення / спотворена інтерпретація, дроблення інформації, прикриття авторитетом, змішування інформації та думок, сенсаційність і терміновість повідомлення, спекуляція почуттями та емоціями реципієнтів, «семантичний тероризм», тоталітаризм рішення тощо.

Тож, майбутньому фахівцеві з міжнародних відносин необхідно *опанувати механізми ІВ*, зокрема:

- виявляти «перетасування фактів», передавання завідомо недостовірної інформації, коли реципієнтам повідомляють виключно позитивні чи негативні факти про подію / явище; звертати увагу на те, що «пропагандистські операції супротивника можуть характеризуватися дестабілізацією інформаційно-комунікативного простору, застосуванням великої кількості джерел інформування з метою дискредитації та фейкового спростування правдивих повідомлень» [9, с. 21];

- викривати повідомлення за принципом «правда наполовину», зокрема коли люди дізнаються про певні факти не в повному обсязі;

- оволодіти прийомом декодування «зворотного ефекту», коли публічно повідомляється така кількість негативних фактів, що суспільство починає співчувати «жертві»;

- протидіяти техніці «контрастів», коли необхідні дані подаються в контексті вже відомої інформації, через що у суспільстві формується програмоване заздалегідь «інформаційне тло»;

- рефлексувати щодо психологічного прийому «загальний вагон», що ґрунтується на передбачуваних вчинках людей у загрозовій ситуації, впевнених, що «всі так роблять», а, відповідно, і самі чинять аналогічно;

- виокремлювати ознаки «осміяння», коли ЗМІ або політики у своїх повідомленнях висміюють конкретних осіб та їхні програми;

- працювати на упередження «навішування ярликів» і на опанування навичок протидії;

- оволодіти механізмом «рейтингування», коли в інформаційних матеріалах публікуються рейтинги абстрактних організацій, яким люди схильні довіряти;

- опанувати механізми «посилання на авторитет» і «перенесення думок», коли точка зору загальноновизнаного авторитету поширюється на подію, про яку розповідають ЗМІ, тому читачі / слухачі автоматично починають її сприймати і довіряти каналам розповсюдження інформації;

- розуміти феномен «дипломатичного наративу» як засіб впливу на психологію реципієнта, коли відбувається інтерпретація дій протилежної сторони як навмисного обману, призначеного для прикриття її справжніх намірів. Саме в такому значенні наратив у галузі міжнародних відносин стає своєрідним інструментом маніпуляції інформацією в контексті ведення ІВ засобами мас-медіа;

– викривати здійснення «психологічних маніпуляцій», оскільки «для досягнення успіху, як зауважує Г. Шиллер, маніпуляція повинна залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантований (*лише тоді – авт.*), коли той, ким маніпулюють, вірить, що все відбувається природно й неминуче. Інакше кажучи, для маніпуляції потрібна фальшива реальність, у якій її присутність не відчуватиметься» [12, с. 520].

Недостатній рівень сформованості у фахівців-міжнародників культури роботи з інформацією може призвести до зриву перемовин і договорів, збільшення терміну виконання контрактів і проєктів, зниження темпів співпраці, а в крайньому випадку – до непорозуміння та виникнення конфліктних ситуацій. Порівняно з фізичними конфліктами, *інструментарій ІВ*, яким повинні оволодіти на професійному рівні майбутні випускники, має різноманітність і значну гнучкість використовуваних засобів та методів. Одним із базових принципів впливу на свідомість суб'єктів у різних інформаційних конфліктах вважається тиск на «*точки вразливості*» їхньої свідомості: 1) міф, що є відірваною від реальності викладкою будь-яких подій, фактів, заснованих на некритичному, а відтак – помилковому тлумаченні; 2) стереотип як модель розпізнавання інформації, що базується на попередньому досвіді суб'єктів та усталених соціально-історичних практиках; 3) соціальний ритуал як форма певних дій, що історично склалася, задля демонстрації свого статусу; 4) конфлікт понять ідентичності суб'єкта та ідентифікації його з групою; 5) методи комунікації, мова і мовлення, семіотика; 6) авторитет, лідери думок, досвід попередніх поколінь, на які змушені спиратися суб'єкти у своїй пізнавальній діяльності і без яких не можливий будь-який цивілізаційний прогрес.

З метою визначення рівня сформованості професійної готовності майбутніх фахівців із міжнародних відносин було розроблено комплексну систему моніторингу продуктивних і рецептивних видів фахової і мовної діяльності студентів, де рівні сформованості (низький-середній-високий) визначаються за середнім параметром вияву показників таких критеріїв: 1) гносеологічно-оцінний (професійно-орієнтовані знання, зокрема знання основ ведення інформаційних воєн, лінгвокультурологічні знання); 2) праксеологічно-орієнтувальний (професійно-орієнтовані та перцептивно-інтерактивні вміння, а також вміння самопрезентації); 3) аксіологічно-проєктивний (етнічна толерантність, етноемпатія, емоційний інтелект).

Послуговуючись науковим доробком А. Воробьової і В. Коржук [2], доречним є вивчення студентами досвіду зарубіжних країн з метою аналізу системи захисту інформації. Отже, до розгляду пропонуються такі види робіт:

Кейс «Інформаційна безпека у системі національної безпеки держави». Орієнтовні теми: 1) Термінологічне визначення понять «ІВ», «інформаційне протиборство», їхні форми, ознаки. 2) Моделі та методи ведення ІВ. 3) Класифікація, типологія, еволюція системи ведення ІВ. 4) Види і функції інформаційної зброї, її класифікація, потенційні об'єкти нападу. 5) Історія розвитку і застосування типів інформаційної зброї у конфліктах ХХ-ХХІ ст. Аналіз сучасного стану розвитку інформаційної зброї. 6) Суб'єкти, цілі, складові, методи інформаційного протиборства на міжнародному рівні. 7) Комп'ютерна система як об'єкт інформаційного впливу. Методи порушення конфіденційності, цілісності та доступності інформації як загроза національній безпеці. 8) Документи, що визначають політику держави в галузі національної безпеки окремих країн (відповідно до іноземної мови, яку вивчають студенти у ЗВО). Аналіз загроз безпеці, що існують на рівні країни або нації, знаходження джерел загроз (зовнішніх та внутрішніх). Вивчення національних інтересів окремих держав.

Кейс «Методи та засоби інформаційного протиборства й ІПВ». Орієнтовні теми: 1) Термінологічне визначення ІПВ (форми, ознаки). 2) Види і механізми ІПВ на свідомість і поведінку особистості, суспільства, держави. 3) Методи ІПВ і маніпулювання думкою (на рівні масової та індивідуальної свідомості). 4) Загрози ІПВ на особистість, суспільство, державу (на підґрунті літературних джерел, власних спостережень і міркувань). 5) Комунікативні канали, якими можлива реалізація загроз. 6) Системи інформаційної безпеки зарубіжних країн і України щодо забезпечення протидії ІПВ за допомогою ЗМІ.

Рекомендуємо проводити семінари і практичні тренінги, у т. ч. на заняттях з іноземної мови, де студенти разом із викладачами-фасилітаторами виконуватимуть фактологічний аналіз інформаційних повідомлень з метою виявлення застосування методів ІПВ. Алгоритмом роботи може слугувати такий перелік завдань: 1) Дослідити ознаки інформаційних атак у сучасних ЗМІ (у т. ч. у соціальних мережах, на форумах): «інформаційне вкидання», дезінформація, фейки, навішування ярликів, дипломатичні наративи, просування етнічних стереотипів. 2) Навести приклади засобів ІПВ і маніпулювання думкою й описати їх (хибні авторитети, приховування фактів, «напівправа», використання емоційного забарвлення тощо). 3) Обрати подію (інформаційний привід), що викликала жваві обговорення чи дискусії у ЗМІ, за тематикою якої велося активне інформаційне протиборство. 4) Визначити зацікавлені сторони, цілі, сценарії, методи ІПВ. 5) Обрати декілька інформаційних повідомлень, розміщених у ЗМІ, дотичних до однієї події, але з різними сторонами протиборства, і провести фактологічний аналіз

повідомлень. 6) Вказати ознаки засобів ІПВ і маніпулювання думкою, виявлені в повідомленнях. 7) Скласти блок-схему алгоритму аналізу повідомлення та дерево прийняття рішень про наявність ІПВ в інформаційному повідомленні.

У ході проведення аналізу студентам пропонується дотримуватися такого порядку дій: 1) Дослідити канал комунікації, ЗМІ та вплив їхньої специфіки на текст (спрямованість видання, інтереси та потреби аудиторії). 2) Схарактеризувати текст за його змістом (тема, задум, ідея). 3) Визначити ставлення автора до теми повідомлення. 4) Класифікувати інформацію, використану в тексті: описова (фактологічна), оцінна (рефлексивна), нормативна. Навести обґрунтування. 5) Виокремити чинники, що мають вирішальний вплив на фактичний матеріал, вибір форм пред'явлення фактів та систему доказів: призначення, функція, цільова настанова тексту – повідомлення новини, розповідь про подію, явище, аналіз ситуації, створення певного образу тощо; об'єкт відображення – сфера реальної дійсності, дотичної до повідомлення або тієї, що досліджує автор статті; предмет відображення та фактична основа – факт (інформаційний привід – «жорстка» або «м'яка» новина), ситуація, проблема, особа (а також факт, подія, явище, процес, ситуація повідомлення ЗМІ, книги, фільми – інформаційні явища, що дають привід для підготовки рецензій, оглядів). 6) Визначити джерела інформації (середовище, особа, документи, бази даних, Інтернет, соціологічні дані, наукові факти), методи збору інформації (спостереження, опрацювання документів, інтерв'ю, експеримент). 7) Навести аргументи: наукові (закони, принципи науки, емпіричні факти); документальні факти (результати особистого спостереження, свідчення, отримані від очевидців, установ, документальні дані). 8) Оцінити роль ілюстративного матеріалу (світлина, малюнки, шаржі, діаграми, схеми, інформаційна графіка, лінійки та інші графічні елементи), якість аудіо- та відеоряду в електронних ЗМІ, схарактеризувати навігаційні елементи у мережевих ЗМІ. 9) Визначити мету публікації: наявність зворотного зв'язку зі співрозмовником, вплив, який є результатом об'єктивного інформування або ІПВ (маніпулювання думкою чи дезінформація). 10) Зафіксувати методи і засоби ІПВ. 11) Проаналізувати текст з точки зору спотворення фактів.

Так, лекції, семінари, практичні заняття на основі методу case-study з аналізом професійних ситуацій, тренінги, рольові та ділові ігри, бесіди з представниками дипломатичної спільноти мають допомагати майбутнім фахівцям у професійній підготовці до їхньої роботи, сприяючи формуванню професійних та особистісних якостей. Отже, професійна спрямованість підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

забезпечується на підґрунті отриманих інтегрованих знань, практичних умінь, навичок, професійних цінностей та особистісних якостей, що, відповідно, і сприяє формуванню культури роботи з інформацією в умовах гібридної війни.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що професійна готовність до роботи з інформацією в умовах гібридної війни, охоплюючи провідні підсистеми когнітивного, емоційного та діяльного аспектів, стає необхідною характеристикою як майбутніх фахівців із міжнародних відносин, дипломатів, так і перекладачів та інших фахівців соціономічної галузі діяльності.

Особистісними властивостями, що вирізняють фахівця з високим рівнем професійної готовності до роботи з інформацією в умовах гібридної війни, можна назвати такі: адекватна оцінка ситуації і самооцінка, яскраво виражена соціальна спрямованість, здатність легко встановлювати нові міжкультурні контакти, концептуальне мислення, емпатія, швидка адаптація до нового середовища з метою подальшого протистояння інформаційній агресії, високий рівень толерантності до невизначеності, міжкультурна чутливість, етнічна толерантність, конгруентність і дипломатична поведінка.

Вищевказане дає можливість констатувати, що за параметром актуальності саме підвищення ефективності професійної діяльності фахівця з міжнародних відносин є значущим у контексті посилення ролі міжнародного співробітництва та економічної інтеграції, а також, звертаючи увагу на високі вимоги до якості професійної підготовки майбутніх фахівців, викликані розширенням їхнього функціоналу на міжнародному рівні в умовах ведення гібридної війни. Зважаючи на обсяг і мету даного дослідження, деякі питання залишилися поза нашою увагою, наприклад аналіз міжнародного досвіду у зазначеній сфері. У наступних публікаціях автори вбачають за доцільне звернутися до теми мовно-фахової підготовки майбутніх міжнародників в аспекті усвідомленого оволодіння студентами на заняттях з іноземної мови різними видами креолізованого тексту (пропагандистські плакати, політичні карикатури, меми тощо) як засобу активації їхньої професійної діяльності на тлі інформаційних загроз сучасності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бебик В. М. Теоретичні та праксеологічні засади гібридних війн. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози* : збірник матеріалів круглого столу. Київ. 2021. С. 10–14. URL: https://academy.ssu.gov.ua/uploads/p_57_28744724.pdf
2. Воробьева А. А., Коржук В. М. Системы защиты информации в ведущих зарубежных странах. Часть 1 : учебно-методическое пособие. СПб : ИТМО. 2019. 36 с.
3. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием. Век XXI. М. : Алгоритм. 2015. 464 с.

4. Карпов В. В., Воевода Е. В. Формирование профессиональных и личностных качеств студентов-международников как основы профессиональной идентичности. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnyh-i-lichnostnyh-kachestv-studentov-mezhdunarodnikov-kak-osnovy-professionalnoy-identichnosti/viewer>

5. Козьма В. В. Інформаційна зброя Російської Федерації як чинник сучасної геополітики. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози* : збірник матеріалів круглого столу. Київ. 2021. С. 26–30. URL: https://academy.ssu.gov.ua/uploads/p_57_28744724.pdf

6. Колодійчук Л. С. Професійна підготовка молодших спеціалістів-електриків в агротехнічному коледжі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль. 2000. 161 с.

7. Лисецький Ю. М., Старовойтенко О. О., Семеник Ю. В., Павленко Д. Г. Гібридні війни. Компоненти та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. Том 32 (71), № 5. С. 63–70.

8. Марків О. Т. Формування в майбутніх журналістів культури роботи з інформацією в умовах

гібридної війни. *Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки* : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. С. 290–304.

9. Новакова О. В. Пропагандистські наративи як зброя Російської Федерації в гібридній війні проти України. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози* : збірник матеріалів круглого столу. Київ. 2021. С. 20–23. URL: https://academy.ssu.gov.ua/uploads/p_57_28744724.pdf

10. Сніговська О. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Уман. держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. 2014. 341 с.

11. Черниш О. О. Роль засобів масової інформації у формуванні медіаграмотності особистості в контексті інформаційної війни. *Education and Pedagogical Sciences («Освіта та педагогічна наука»)*. ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2020. № 3 (175). С. 11–19.

12. Шейнов В. П. Маніпулювання свідомістю. Мінськ : Харвест. 2010. 768 с.